

FELSEFE DÜNYASI

2021/ KIŞ/WINTER Sayı/Issue: 74

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, süreli ve hakemli bir dergidir.

ISSN 1301-0875

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına Başkan
Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm Öğretim
üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Dr. Öğr. Üyesi) Felsefe
Dünyası'nın Danışma Kurulu/Hakem Heyetinin
doğal üyesidir.

Felsefe Dünyası, her yıl Temmuz ve Aralık aylarında
yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's
Index ve TÜBİTAK ULAKBİM/TR DİZİN tarafından
dizinlenmektedir.

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is
published biannually. It is indexed by Philosopher's
Index and TUBITAK ULAKBİM/TR DİZİN since 2004.

Editör/Editor

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Celal Türer (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Levent Bayraktar (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. Muhammet Enes Kala (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Arş. Gör. Buğra Kocamusaoğlu (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Alan Editörleri/Section Editors

Doç. Dr. Mehmet Ata Az (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Dr. Mehtap Doğan (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Muhammed Çelik (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Dr. Nihat Durmaz (Bartın Üniversitesi)

Dr. Kenan Tekin (Yalova Üniversitesi)

Dil Editörleri/Language Editors

Nazan Yeşilkaya (Şırnak Üniversitesi)

Zehra Eroğlu (Ankara Üniversitesi)

Abdüssamet Şimşek (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Hatice Keskin (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Fiyatı/Price: 100,00 TL

Basım Tarihi : Aralık 2021, 500 Adet

Adres/Address

Necatibey Caddesi No: 8/122 Çankaya/ANKARA

Tel: 0 (312) 231 54 40

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/felsefedunyasi>

Hesap No / Account No: Vakıf Bank Kızılay Şubesi

IBAN: TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi / Design: Emre Turku

Kapak Tasarımı / Cover: Mesut Koçak

Baskı / Printed: Bizim Büro Matbaacılık
Zübeyde Hanım Mahallesi Sanayi 1. Cd. &, Sedef
Sk. 6/1, 06070 İskitler-Altındağ / ANKARA

Tel: 0(312) 229 99 28

Kitap Tanıtımı: “GEZGİN FİLOZOF ULUĞ NUTKU” ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 74, Kış 2021, ss. 319-323.

Geliş Tarihi: 20.09.2021 | Kabul Tarihi: 07.12.2021

Aziz ŞEKER**

“Felsefe verilmiş kültür içinde eleştirel bir karşıt kültürdür.”

Uluğ Nutku

“Gezgin Filozof Uluğ Nutku” kitabı Anadolu’lu bir filozofu anlatır. Editörlüğünü Mustafa Günay’ın yapmış olduğu çalışma, Kasım 2020’de Çizgi Kitabevi tarafından basılarak okurla buluşturuldu. Titiz bir editörlük sürecinden geçen yapıtın bir başka özelliği yayınevinin çıkarmayı planladığı Cumhuriyet döneminde felsefe serisinin ilki olmasıdır. Kitabın girişinde Uluğ Nutku’nun yaşamı hakkında genel tanımlayıcı bilgiler verilir. Kitabın kurgusu ise “Kişi/Kişilik Olarak Uluğ Nutku’ya Bakışlar”, “Uluğ Nutku’nun Felsefesine Bakışlar” ve “Uluğ Nutku’nun Ardından Yazılanlar/Söylenenler” adı altında üç bölümden meydana gelir.

Türkiye felsefe geleneğinde Uluğ Nutku’ya yönelik sessiz bir ilgi her daim var olmuştur. Uluğ Nutku’nun birçok felsefeciden farkı, İstanbul gibi merkezde varlık gösteren felsefeyi Anadolu’ya taşıma başarısı gösterebilmiş olmasından kaynaklıdır. Kuşkusuz söz konusu dünyayı sorgulayan felsefe disiplini olunca, özgür bir bilim insanı gibi davranmak ve bilgi üretmek bir bedel gerektirir. Bedelin en belirgin yanıysa entelektüel bir “yalnızlığı” beraberinde getirmesidir. Bu anlamda “Gezgin” adı verilen Uluğ Nutku’nun yalnızlığı çoğul, özgürleştirici ve bilgece bir yalnızlıktır. Gezgin Filozof Uluğ Nutku, 17 Kasım 2014’te aramızdan ayrıldığında felsefe alanında çok önemli

* Gezgin Filozof Uluğ Nutku. Mustafa Günay (Ed.). İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2020. 447 sayfa. ISBN: 978-605-196-518-5.

** Dr., ORCID: 0000-0001-5634-0221, e-mail: shuaziz@gmail.com

incelemelerin yanı sıra yakın tanıklarını da arkasında bırakmıştır. İşte bu kitapta, o tanıkların, akademisyenlerin ve dostlarının kaleme aldıklarını okuma olanağı buluruz. Bunlar, 1957 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümüne giriş yapan Uluğ Nutku'nun, Türkiye'de felsefenin duayenlerinden Takiyettin Mengüşoğlu'nun asistanlığıyla başlayan ve Anadolu'da süren varoluş mücadelesinin yansımaları olarak da kabul edilmelidir.

Editör Mustafa Günay, kitaba başlarken okurun dikkatini Uluğ Nutku'nun toplumsal işlevine bir göndermede bulunarak çeker. Günay'ın aktarımı ile Uluğ Nutku; "akademik felsefenin sınırlarıyla kendini sınırlı görmeyip yaşadığı ülkenin ve dünyanın sorunlarını da yakından takip eden ve aynı zamanda yazılarında ve felsefi çalışmalarında güncel problemleri de irdeleyen, felsefenin genelliği ile güncelliğini buluşturan bir filozoftur" (s. 13).

Kitabın "Kişi/Kişilik Olarak Uluğ Nutku'ya Bakışlar" isimli ilk kısmında, 12 yazı yer alır. "Uluğ İçin" başlığıyla bir veda yazısı kaleme alan Afşar Timuçin, duygularını şöyle dile getirir: "Bir daha dönmek üzere gitmiş bir dostun arkasından ne yazılabilir ki... felsefeden başka bir şey çıkmazdı ağzından... ölüm hesapta yoktu. Ölüm hesapta olmaz zaten. Gerçekten güzel zamanlardı. Keşke seninle yollarımız daha çok kesişseydi. Belki yarın üç beş kişi seni de beni de anar" (s. 19-21).

Doğan Özlem, dostu ve hocası gördüğü "Filozofun Beyefendisi Uluğ Nutku"yu konu edinen yazısında, "...felsefeyi Anadolu'ya taşımak yolunda ısrarlı bir çaba gösterdi. Anadolu'daki bazı üniversitelerde kendisi felsefe bölümü kurduğu gibi başka bazı üniversitelerde kurulmasına da destek verdi. Ve her zaman halis bir filozof olarak kaldı" değerlendirmesinde bulunur (s. 26). Öğrencisi Erol Türedi, "Sevgili Hocam Uluğ Nutku Anısına Anı-Anlatım"da, Uluğ Nutku'nun birçok özelliğinin yanında çok üst düzey bir satranç oyuncusu olduğunu ve bu dalda çeviri kitabı bulunduğunu not eder. Teyfik Tiyekli, "Torosların Zirvesinde Sonsuz Bir Yankı: Uluğ Nutku" yazısını şöyle bitirir: "Gezgin filozof Uluğ hoca, birkaç kişiye birkaç kuşağa değil tarihsel süreçte düşünceleriyle bir bilinçten diğer bilince sonsuz bir biçimde yankılanacaktır" (s. 36).

İlk bölümdeki yazılar arasında Uluğ Nutku'yu yakından tanıyanların aktardıkları, bir anı demeti hüznüyle okura sunulurken yer yer Nutku'nun felsefi birikimine de yoğunlaşmıştır. Adnan Gümüş, Nutku'nun yaşam ve eğitim anlayışına paradoks, karşı kültür ve dostluk etmek üzerinden hareketle bütünsel olarak eğilir (s. 37-64). Bora Erdağı "hatıralar ölümsüzdür" diyerek başladığı yazısını, Uluğ Nutku ile aralarındaki düşünsel paylaşımlarına ve onun çalışmalarına atıfta bulunarak tamamlar. Hülya Can Nutku, "Ataraksia ve Epokhe"de Nutku'nun kavramsal dünyasını irdeler. Haluk Erdem "Gezgin

Bir Filozof: Uluğ Nutku”da, Nutku'nun felsefeye bakışındaki genişliğinin “onu felsefe tarihinin bütün temel sorunlarını anlamaya ve kendi dilini kurmaya götürmüştür” düşüncesiyle iletir (s. 94). Uğur Pişmanlık, “Bir Felsefeci ve Aydın Bir Düşünür: Prof. Dr. Uluğ Nutku” isimli yazısında, Nutku'nun Aratos Felsefe Okulu'nun¹ kuruluşundaki katkısını anımsatır.

İbrahim Erdoğan, “Uluğ Utku Anısına”da, Sivas'ta gezgin filozofun yaşamına, mütevazilik ve kararlılık temelinde bakarken, demokratik ve özerk üniversiteler hususundaki düşüncelerini paylaşır. İlk bölümün son yazısında Kuvay Sanlı, Uluğ Nutku'nun kişiliğinde üç kavramı yan yana getirir: Nezaket, felsefe ve satranç. Ayrıca Uluğ Nutku'nun 1971 yılı İstanbul satranç şampiyonu olduğunu ifade eder.

İkinci bölümde “Uluğ Nutku'nun Felsefesine Bakışlar” adı altında 15 çalışma yer almaktadır. Engin Delice, “Özebakışçı Tutum ile Diyalektik Bakış ya da Öz ile Biçimlilikler Sarmalı”nda Uluğ Nutku'nun yapıtlarından yola çıkarak, derinlemesine bir analizde bulunur. Delice'ye göre, “Nutku, özellikle de insan bağlamındaki çözümlenmelerinde, öz kavramının belirlenimini, biçimliliğini tarihsel bir süreç olarak görür. Tarihsellik ve kültürelilik özün sargısıdır.” Delice, çalışmasını Nutku'ya ait “Baldıran” şiiriyle tamamlar: “Bir diyeceği daha vardı/bunu da bir başkası söylesin dedi/benden sonra benim için bir başkası/dedi ve içti” (s. 149).

Sinan Özbek, “Ad Nutku...” metninde Uluğ Nutku'nun “özcü düşüncede” kalmasının olanaklarını ve sınırlılıklarını kritik eder. Celal Gürbüz, “Uluğ Nutku'da Özbekirrenim Olarak ‘İnsan Oluş’un Tarihselliği’nde pek çok yazısından ‘izmcilik’ten kaçınmaya özen gösteren Uluğ Nutku'nun felsefede izlediği düşünme yolunu, “felsefenin binlerce yıldır açık ya da örtük izlediği, olanda veya olmakta olanda gerçekten neyin olup olmadığını veya ne olması gerektiğini görme ve gösterme” cümlesiyle özetler (s. 189).

Özlem Duva, “Olanaklar Varlığından Özgürlükler Varlığına: Uluğ Nutku Felsefesinde Kantçı Antropolojinin İzleri”nde, Türkçeye “felsefelemek” terimini kazandıran Nutku'nun bir filozof olarak ürettiği kavramları ele alırken Kant felsefesiyle ilişkisini masaya yatırır. Duva'nın anlatımı ile; “Nutku'nun antropolojik kavrayışı içerisinde ‘İnsan Nedir?’ sorusu bir tanımla değil, eylem ve etkinlik biçimlerine dair bir araştırma ve özgürlüğün kazanılmasına dönük bir çaba ile yanıtlanabilir” (s. 233).

1 Antik çağda yaşayan Tarsuslu filozof Aratos'un adını taşıyan Aratos Felsefe Okulu, Aratos Felsefe Dergisi tarafından 2010 yılında kuruldu. Zamanla Anadolu'nun çeşitli kentlerinde de aynı isimle çok sayıda felsefe okulu oluşturuldu. Prof. Dr. Uluğ Nutku okulda söyleşiler verirken aynı zamanda derginin danışma kurulu üyeleri arasında görev yaptı.

“Felsefi Antropoloji Çerçevesinde Uluğ Nutku’da İnsan” başlıklı yazısında Ahmet Alkayış, felsefenin önemine ve işlevine Nutku’nun ilkelerine ve değerlerine yer vererek değinir. Alkayış’a göre, “felsefe, kişinin kendi yaratıcılığını ortaya koyarak var olan olanaklarını kullanma becerisi ve cesaretidir. Felsefe, birleştirici ve bütünleştirici bir düşünme metodudur” (s. 243). Didem Delice, “Felsefi Antropoloji Temelinde Etik”te, Nutku’nun ‘insan olanaklar varlığıdır’ savını odağa alarak, felsefi antropolojide insan nedir sorusuna yanıtlar arar. Ethik ya da değer incelemesinin yapıldığı bu kısımda, yazarın tespiti şöyle olur: “Nutku’nun etik anlayışı, insana kurallar dikte etmek yerine insanın olanaklarını açan koşullar geliştirmeyi amaçlar. Burada insan hiçbir kategoriye yerleştirilmez ve bir değer olarak korunur” (s. 263). Zehragül Aşkın, “Yeniçağ Felsefesinde Apriori Problemi”nde, Nutku’nun felsefesindeki temel argümanları yorumlar. Descartes, Locke, Hume, Leibniz, Kant gibi felsefeciler Nutku’nun bakış açısıyla bilgi kuramı açısından tartışılır. Mustafa Günay, “Uluğ Nutku’nun Felsefesinde İnanma Sorunu”nda, Takiyettin Mengüşoğlu’nun “*İnsan Felsefesi*” kitabına göndermede bulunarak özgün bir bakış açısı inşa eder: “Türkiye’de inancın metafizik yönü değil de politik yönü belirgin ve daha ağır basıyor. Din, dünyevi-toplumsal sorunlarla yoğun biçimde ilgili ve bunlardan besleniyor. Bireyselleşme, birçok konuda olduğu gibi inanma alanında da yeterince güçlü ve belirgin bir durumda görünmüyor. Toplulukların/cemaatlerin hegemonyası gerek inanmayla gerekse toplumsal yaşamla ilgili önemli sorunların da zeminini oluşturmaktadır. Bu noktada dinin, inancın tarihsel ve toplumsal boyutlarıyla da irdelenmesi gereği ortaya çıkmaktadır” (s. 289).

Semir Temiz, “Bir *Özbelirlenim* Problemi Olarak İnanmanın Kurumsallaşması”nda, Uluğ Nutku’da inanma olgusunu çözümlerken, “insanın kendine özgü temel varoluşsal koşullarından biri olan inanmanın özbelirlenimci dayanakları ile bu dayanakları zedeleyen/zayıflatan kavrayış biçimleri arasındaki ayrımlar” konusunda bir tartışma açar (s. 302). Recep Ercan, “Uluğ Nutku’nun Felsefesinde Eğitim Olgusu”na başlıklı yazıda, Nutku’nun felsefeye kazandırdığı “felsefeylemek”, “kosmanthropos”, “tarihsellik ve tarihüstülük”, “özbelirleme” gibi kavramları açıkladıktan sonra, Nutku’nun Anadolu coğrafyasında felsefe geleneğine ilişkin değerlendirmelerine yer verir. Aytekin Keskin, “*Çevirilebilirlik, Eğitilebilirlik ve Uluğ Nutku*” isimli eleştirinin önemini gözeterek kaleme aldığı yazısında, Nutku’nun felsefe ve yaşamla ilgili temel düşüncelerini paylaşır. Bu çerçevede Nutku’ya göre, “bir toplum felsefesiz de yaşar ama eleştiri yeteneği güdük yaşar. Toplum, genelinde böyleyse, kurumların kendilerini içten geliştirmeleri kendilerine bırakılmaz, yöneticilerce vesayet altına alınır” (s. 345). Aziz Şeker,

“Uluğ Nutku’nun Felsefi Yaklaşımıyla Güncel Sosyal Problemlere Eğilmek” metninde felsefenin sosyal problemleri anlama konusundaki işlevini kritik ederek Nutku’nun sosyal problemlere yaklaşımını örneklerle somutlaştırır. Nutku’nun engellilik, köy enstitüleri, küreselleşme gibi konularda yaptığı söyleşilerini çalışmaya taşımakla birlikte sorunlarla mücadelede Uluğ Nutku’nun felsefi birikimini özetleyen “birleştirici bir insanlık kavramının” gerekliliğini vurgular (s. 380). Derya Bayrı, “*İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevresel Sorunlara Bakış*” ismini verdiği yazısında, Nutku’nun doğaya ilişkin düşüncelerini okura taşır. Mustafa Ağaoğlu “Uluğ Nutku’nun Felsefesinde Güncellik-Genellik Sorunu”nda, felsefi antropoloji geleneğinin kendini güncel yaşam içerisinde kurguladığını, felsefenin işlevsel ve onu güncel tutan yanıyla kritik eder. Bölümün son yazısında Yavuz Adugit, Uluğ Nutku’nun “*Şair ile Filozof*” kimliğini, felsefe şiir ilişkisi özelinde ele alır. Adugit’in değerlendirmesiyle, Uluğ Nutku’nun metin ile şiiri aynı meydana taşıma isteği, teori ile şiiri, tarihsel veriler ile şiirsel sözü yan yana getirmesiyle sonuçlanır (s. 409). Bu bölümde ağırlıklı olarak Uluğ Nutku’nun felsefi paradigmasının akademik düzeyde tartışıldığını belirtmek gerekir.

Kitabın son bölümünde “Uluğ Nutku’nun Ardından Yazılanlar/Söylenenler”e yer verilmiştir. Bu bağlam içerisinde Anadolu’da felsefe eğitiminin yaygınlaşması için bölümler kuran (Çukurova, Mersin ve Cumhuriyet Üniversiteleri) ve davet edildiği illere felsefeyi anlatmaya gittiği için adı gezgine çıkan bir (Gezgin) Filozof’un, büyük vedasından sonra bazı dostlarının kaleme aldığı metinler yer alır. Engin Delice, Yücel Kayıran, Mustafa Günay, Adnan Gümüş, Hıncal Uluç ve Afet Ilgaz, Uluğ Nutku ile yaşadıklarını anlatırlarken; onun felsefe konusundaki özgünlüğünü, şiir anlayışını, çalışma hayatını, felsefeye bakışını ve dostluğunu açık yüreklilikle kaleme dökmüşlerdir.

Felsefe disiplini açısından kuşaklar arası bir köprü görevini üstlenen kitabın bütününde Takiyettin Mengüşoğlu isminin sıkça geçtiğini görmekteyiz. Mengüşoğlu’nun Türkiye’de felsefenin kimlik kazanmasında öncü bir isim olmasının yanı sıra Uluğ Nutku’nun hocası olmasının bunda payı bulunuyor. Kitapta Mengüşoğlu’nun felsefedeki önemi ve değeri birçok yönüyle ayrıca dile getirilmiştir.

Sonuç olarak, Gezgin Filozof Uluğ Nutku’yu tüm yönleriyle tanımak ve onun felsefesini öğrenmek, felsefe disiplinine katkısını araştırmak ile Türkiye’deki felsefi düşüncenin gelişimindeki etkisini yakından takip etmek isteyenlerin başvuracağı bu oylumlu kitabın, önemli bir bilimsel çalışma olduğunu söylemek mümkündür.